

מנהל המכס הציע לגבות את המסים במוזמנים בעת היבוא ולהחזירם לאחר שמיבא הסחורות יוכיח, שהוא קיים את כל התנאים, שבהם מותנה הפטור. במקרים רבים יקשה ללכת בדרך זו, אבל יש לבדוק, באילו סוגי מקרים יש מקום להסדר כזה.

כל זמן שהפטורין יישארו בתוקף, מן הנכון יהיה להשתמש בהרבה מקרים בשיטה מחושבת של 'תשלום גדחה': תשלום המס יידחה באופן שלכל סוג מקרים ייקבע תאריך קבוע מתאים, שבו יחול פרעון המס המלא, אם מיבא הסחורה לא הוכיח שקיים את התנאים המזכים אותו לקבלת הפטור או אם העביר את הסחורה לבעלים אחרים.

להבטחת קיום התנאים מוצעות הדרכים הבאות:

- א. היבואן יחתום על התחייבות מפורשת להבטחת קיום תנאי הפטור.
- ב. היבואן יחויב בהגשת הצהרה על קיום תנאי הפטור, בתאריך מסוים (למשל אם תנאי הפטורין היה שימוש בחומרי בניין לבניית בית מלון) או בתקופות מסוימות, שייקבעו לפי סוגי המקרים (למשל אם התנאי היה, שהמיבא יישאר בעל המכונות). משרדי המס יבדקו את נכונות ההצהרות האמורות וכן יערכו בדיקות פתע כדי לוודא, אם הסחורות שפוטרו ממס משמשות לתפקידים, שלהן נועדו, ואם הן לא הועברו מרשות בעליהן בלא תשלום המסים.

vii. מהחלקת מס קנייה

א. פעולות הביקורת

נבדקו פעולות הפיקוח והגבייה, הטיפול בתיקי התפיסות, דרכי הפיקוח על המכירה והסימון של סחורות טעונות מס במפעלי הייצור. חישוב המחיר הסיטוני וקביעת סכומי המס בהתאם לשיעורים שנקבעו בחוק.

ב. ליקויים שלא תוקנו ופגיעות

(1) הסכמים

חוק מס קנייה, תשי"ב-1952, קובע, שמש קנייה יוטל - בעת היבוא או המכירה - על אותן הסחורות, שלפי צווי שר האוצר ייקבעו כסחורות טעונות מס. שר האוצר רשאי לקבוע בצו את שיי-עורי המס המוטלים על סחורות אלה באחוזים מן המחיר הסיטוני, או בסכום קצוב לכל יחידת סחור-רה. ההסדר החוקי בנוי אפוא על העקרון, שהמס ייגבה באופן אינדיבידואלי לכל סחורה וסחורה עם יבואה או מכירתה.

הצורך בהגברת הגבייה הניע את מנהל המכס בשנת 1954 לערוך הסכמים עם ארגוני סוחרים בענפים כלכליים מסוימים בדבר תשלום המס בסכומים חודשיים קצובים, שנקבעו לפי אומדן. הסכמים כאלה נעשו בין היתר עם סוחרים מצלמות משומשות, עם הסוחרים בענף ההודמנויות ועם סוחרים בתקליטים משומשים. ההסכמים אינם עולים בד-בבד עם הוראות החוק, כיוון שהם מחיי-בים את ה-עוסיקים בתשלום מס בסכום חודשי קצוב לפי אומדן מראש ולא לפי עקרון החוק של הטלת מס אינדיבידואלית על מכירות ממשיות לפי אחים מן המחיר הסיטוני. גם הנימוק, שהסדר זה עשוי להביא לייעול הגבייה, אינו מצדיק סטייה זו מהחוק. מנהל המכס מטפל עכשיו בהסדר חוקי, שסמך אותו לערוך הסכמים כאלה.

קיימים גם ספיקות בתועלתה של שיטת הגבייה המבוססת על הסכמים. רק חלק מן הסוחרים נצטרפו להסכמים. בענף כלכלי אחד נקבע התשלום החודשי של המס בסכום כולל לגבי הענף כולו ולא לגבי כל סוחר וסוחר לחוד, ובוזה ייתרו השלטונות על הטלת המס האינדיבידואלית. הסדר זה הביא גם לידי החלשת הפיקוח על הסוחרים, שהשתתפו בהסכמים.

בעקבות הביקורת ביטל מנהל המכס את ההסכם עם סוחרים התקליטים והגביר את הפיקוח על הענפים האחרים.

בשנים הקודמות בוצעו הסימון של הסחורות הטעונות מס קנייה והפיקוח עליהן בעיקר במקומות המכירה. שיטה זו הייתה כרוכה בקשיים מרובים ונקבעו ליקויים בביצועה (ראה דו"ח שנתי מס' 3, עמ' 51). לכן העבירו שלטונות מס קנייה בהדרגה החל משנת 1953 את הסימון והפיקוח העיקרי על הסחורות המיוצרות בארץ ממקומות המכירה למפעלי הייצור, והחל מראשית שנת 1954 רוכז הסימון והפיקוח בענף הטכסטיל באשפרות, ז.א. במפעלים המבצעים את שלבי העיבוד הסופי ואת השיפור של האריגים. מטרת הסדר זה – המקיף את רובם הגדול של הבדים המיוצרים בארץ – הייתה להגיע לידי ריכוז ופישוט בתהליך הטלת המס. במידה שהסחורה אינה טעונה אשפור נמשך הפיקוח במפעלי הייצור. להשלמת הפיקוח במפעלי האשפרה נערכות בדיקות פתע בדרכים ובמקומות המכירה. כדי להבטיח גביית המס במלואו הוציא מנהל המכס בדצמבר 1953 הוראות, שהעיקריות שבהן הן: צירוף תעודת משלוח מפורטת למשלוח לאשפרה; סימון הסחורה בכניסתה לאשפרה, סימנה בתווית והחתמתה בעופרת ביציאתה ממנה; רישום פרטי הסחורה ותנועתה בכרטיסי עבודה המוצאים על ידי משרדי המס האזוריים; עקיבה אחר הסחורות המועב"רות מאשפרה אחת לשנייה ומאזור אחד למשנהו; שקילת הסחורה היוצאת ועריכת טפסי קביעת מלאי.

הביקורת, שנערכה בקיץ 1955 ושהקיפה את הפיקוח על הבדים ב-11 מפעלי אשפור, העלתה ליקויים, שנקבעו בעיקר ב-8 ממפעלי האשפור שנבדקו: הפירוט בתעודות המשלוח אל האשפרות ומאשפרה אחת לשנייה לא היה מספיק ומדויק; במקרים לא מעטים היה סימון הסחורות לקוי; הפקחים לא הקפידו על כך, שרישום הסחורות בכרטיסי העבודה יהיה מלא ומדויק; גם הפיקוח על הסחורה בתנועתה לא היה מספיק ולא היה בו כדי להבטיח הטלת מס מלאה על האריגים.

לשם סילוק הליקויים שהועלו מן הצורך להגביר את הפיקוח השיטתי מצד הנהלת המכס על פעולותיהן של יחידות הפיקוח באשפרות. הנהלת המכס מעיינת עתה בדרכים להגברת הפיקוח ולשיפור הגבייה בענף הטכסטיל על ידי מיכון הרישום בענף זה.

ג. ממצאי ביקורת שונים

(1) הערכת מס

הביקורת קבעה מקרים אחדים, שבהם – מתוך שיקולים משקיים – נקבע המחיר הסיטוני, המשמש בסיס לחישוב המס, בסכום נמוך, או שנקבע מס לפי שיעור נמוך מן השיעור החוקי. בעקבות הביקורת הותאם המס למחיר הסיטוני הממשי, ובמקרה אחד הונמך השיעור הנדון על ידי תיקון בחוק.

(2) הערכת מכוניות משומשות

הביקורת הצביעה על הצורך בהערכת המכוניות המשומשות לפי קווים אחידים במשרדי מס הקנייה האזוריים ובבתי המכס. בעקבות הביקורת הוציא מנהל המכס הוראה המבטיחה אחידות בהערכתה.

(3) פיקוח

בקיץ 1955 קבעה הביקורת, שהפיקוח בענף החשמל ובענף ההודמגויות לא היה שיטתי ולא הבטיח גביית המס המלא. בספטמבר 1955 הורה מנהל המכס למונים על מס הקנייה לתכנן את תכנית הביקורת במפעלים על בסיס של תיקף הייצור והמכירות, התפיסות הקודמות ואינפורמציה אחרת שבידי המחלקה.